

je najbližje, in vedó, koliko znajo in premorejo. Uvaževanje svoje duševne sile ne nagajajo si več duševnega dela, nego ga morejo temeljito preučiti. Zopet drugi se vglobojijo v misli, v nade in v načrte. Zaupajo preveč svojim močem, ki pa jih prerade zapuščajo. Take je treba vzpodbujati, da vstrajajo pri začetem delu, ker često se duševne sile vzbudé še le mej delovanjem, ali pa se okrepečajo in tako učenca usposobijo, da naposled le doseže svoj smoter. Težje je prav voditi take otroke, ki se udajo strahu pred težkim delom, ki sicer imajo zadosti duševne čilosti, da bi premagali vse težkoče, ki pa ne zapajajo lastnim močem. Pri njih obrazovanji bodi učitelj posebno pozoren, da jim ne zatré speciál duševnih vzmožnosti. Temu nasproti bodi zadovoljen tudi z manjšimi uspehi, ker na podlogi teh uspehov se more pozneje razviti nadaljno vztrajno delovanje.

Mnogo pa je otrok, ki se nikakor ne morejo uživeti v sedanje razmere. Krogi njih predstav se zibajo le bolj v preteklosti ali celó v bodočnosti. Sicer se trudijo, da bi se povrnili v sedanost, toda naudaja jih ali zanimanje za ono, kar je minulo, ali za ono, kar se jim predstavlja v daljini kot nekaj dosegljivega. Tukaj storimo najbolje, ako jim prav živo naslikamo sedanost z vsemi njenimi vrlinami in ugodnostimi; minulost in prihodnost pa jim poočitujemo kot nekaj, za kar ne ustreza njihovim nameram.

Ako pa zapazimo, da pazijo otroci na to, kar se jim neposrednje podaje, in da jim je lastno in ugodno duševno in telesno stanje pred vsem na mari, potem preiščimo, koliko resnobe je na tem. Prav tako nam je ravnati, ako vidimo, da poskušajo razgrniti tajnosti, katere izpoznati še nimajo zadosti duševnih sil. Pa tudi tedaj nam je skrbno preiskavati vzroke njih delovanja, kadar hočejo vse prenarediti, premestiti ali dovtipno osmestiti. Pri tem nam je sosebeno vedeti, koliko izvirajo ti pojavi iz notranje potrebe, koliko pa so le izvor zvedanosti ali krivega tolmačenja danih odnošajev.

Zaradi tega tudi prav storimo, ako prepustimo otrokovi svobodni volji več, nego bi treba bilo po pravilu. Na ta način preizkušavamo otroka, da sam od sebe pokaže svoje težnje in svoje posebne namere. Vender je treba, da pri takem otroškem pojavljanji uvažujemo vse okoliščnosti, katere utegnejo preminjati njegovo svobodno odločevanje. Tudi se lahko pripeti, da poskuša na ta način svoboden otrok varati naše nakane z navideznim vedenjem ali izjavljanjem takih svojstev, katerih praviloma nima. Vrh tega je treba zaprečiti, da otrok v prostem stanu ne poseza po onem, kar bi mu morali pod strogim nadzorom zabraniti. Naposled moremo mnogo posebnosti učenčevih poizvedeti tudi iz njih mejsobnega opisovanja, kajti deca vidi često dalje in ostrejšé, nego odrasli; tudi živi sama v opazovančevih razmerah in vé torej, kako bi se sama kazala v tej ali oni okoliščnosti. Vender tako izvestje ni vselej povsem zanesljivo, kajti deca še nikakor ni sposobna, pravo razlikovati od krivega; večkrat pa se tudi hoče učitelju prikupiti, navajajoč mu resnične ali izmišljene lastnosti součencev. Učitelj storí torej prav, ako se ozira na takove izjave le toliko, kolikor se ujemajo z njegovimi lastnimi opazovalnimi posledki.

Knjiga Slovenska.

§. 9.

Po verstvu svojem bili so Slovani malikovalci, ajdje ali pogani. Obožavali so naravo ali prirodo ter v njej ločili dvojne sile, viša bitja, dobra in zla. Kar velevali človeku že prosti um, mislili so si tudi Slovani, da vsem vlada le eden, najviši bog (svetli, blagodarnik). Imenuje se Svarog, bog vse oblasti na nebu in na zemlji. Sinova sta mu bila Solnce (Daždbog) in Ogenj, zvana pa njem Svarožiča.

V veliki moči in časti je bil nekterim rodovom bog s pridevkom Svetovit (Svetovid, Sventovit, Světovět, Svatovid, Zvantevit itd.), bog svetlobe, obilnosti, vojske, svetle zmage; Perun (Perkun, Parom pri Slovaci, — „Jovis, supercilio omnia moventis“. Hor.), bog groma in treska; Radegost (Radogast, Radgost, — Mercurius), malik zemeljske rodovitnosti, gostoljubnosti, varuh tujim in potujočim; Veles, bog letne paše, domačih živali; Kurent vina in pirovanja (Bacchus); Stribog viharja (Aeolus); Davor vojskovanja (Mars, davorija bojna pesem, davoriti); Plevnik, Pilvit (Pluto) zemskih zakladov; Gruden (Saturnus) časa, Trjas (Pallor) strahu itd.

Boginje bile so jim na pr. Baba poročništva, časih dobra časih huda, torej Zlata — in Ježi — ali Pehtra — Baba; Živa, kakor Vesna, Deva, boginja pomladi, veselja, zdravja in življenja, Mora ali Morana, Morena, Morjana, zime in smrti; Lada ljubezni, lepote in zakona, sinka Lel in Polel (Castor et Pollux), Lel ali Ljel (Eros, Cupido, Amor) bog ljubkovanja; Maja žitnega polja, Pogoda lepega, Negoda grdega vremena itd.

Nekoliko nižja bitja božja bile so jim Vile (Nymphae, Musae), ki so bivale po gorah, vodah, v oblakih, in se zvale Vile pogorkinje, povodkinje, oblakinje. Nekterim bile so to Rusalke, Morske deklice (Najades, Sirenes), posebej Bele žene, Sibile — prerokile. Rojenice ali Sojenice (Moirai, Parcae) določevale so novorojenemu detetu prihodnjo osodo. Slepe osode (rok, fatum) vendar niso trdili, kajti pripisovali so srečo, zdravje, blagostanje, zmago sploh dobrim bogovom, nesrečo, bolezen, siromaštvo, razpore in pobitja pa zlim ali besom. Dobre bogove imenovali so bele (Belibog, Belin), hude pa črne (Črnbog, Črt). Kakor so v posamnih rodbinah čestili svoje dede za hišne bogove (Penates, Lares), tako so v župah in rodovih svoje skupne malike.

Maliki so bili navadno velikanske postave ter so imeli po več glav in drugih členov, ki so izrazovali njihove telesne in duševne moči. Tako so na pr. Triglava delali s tremi glavami kot gospodarja treh kraljestev, zemlje, morja in zraka. Svetovit je imel glavo s štirimi obrazi, na vse štiri strani sveta, ki je vladal vse čase solnčnega leta ter pregledoval stvarjenje, vse dejanje in nehanje človeškega rodú.

Stari Slovani s prva niso imeli posebnega duhovništva. Starašine, župani, knezi bili so tudi svečeniki. Tudi niso imeli posebnih svetišč ali hramov; kar pod milim nebom, na holmcih in v logih so jim darovali zemeljskih pridelkov, domačih živali, sežigali na grmadah, med raznim petjem, pred njih podobami ali znamenji, velikrat pod lipo; lipa je torej Slovanu nekako sveto drevo, kakor hrast Nemcu, maslica ali oljka Grku, palma Arapinu, smokva Indijancu. Prazniki so se sploh vjemali s premembami v naravi o raznih letnih časih, o zimskem in poletnem kresu itd. Pozneje dobili so lastne svečenike, da so opravljali službo božjo, žrtve in obete, in malikom so stavili hrame, katerih nekteri slovijo na pr. hram, ki ga je imel Triglav v Štetinu, Perun v Kijevu, Svantovit v Arkoni itd.

O duši človekovi so verovali, da ne umre, da je nesmrtna. Telo zapustivši léta po drevju, dokler se truplo ne sežge ali pokoplje in dostojne molitve ne opravijo. Narejali so umrlim grobe, lastne mogile ali gomile, ter na njih v raznih igrach obhajali spomin svojih rajnih. Na unem svetu so dobrim odločevali prijazno mesto, nav ali raj, kjer se radujejo z bogovi, hudobnim pa kraj teman, kjer morajo bivati z besi v goreči megli ali v črni noči.

Priprosto in naravno je bilo naših prednikov poganstvo. Zato pravi Helmold, da ima njih malikovanje nekaj krščanskega v sebi, in Focij, da ruski Slovani so malikovalci, ki nimajo grškega krščanstva, pa tudi ne brezbožnega poganstva. Sicer pa vzajemno slovansko malikoslovje (mythologia) še tudi ni gotovo. Vsak rod je imel kaj svojega. Da je v sedanje sestave vplivalo kolikor toliko krščanstvo, to se zná.

Izrazi grški in latinski so v pričujoči pridejani v pojasnilo le primeroma. Mnogo spominkov iz nekdanjega bajeslovja se je ohranilo še tu in tam po Slovénkem na pr. v pravljicah in pripovedkah o čarovnikih (copernikih in copernicah), škratelnih, o mori, neteku, povodnem možu, o védomcih itd., v narodnih pesmih, v starih običajih p. o bo-žiču, o novem letu (koledniki), o pustu, sredi posta (babo žagati), o kresu, o svatovščinah in pogrebščinah (strava, sedmina), o mnogih lastnih imenih in priimkih, in znamenita je taka veda v slovstvu, ker se na-njo pogostoma ozirajo naši pisatelji, vzlasti pes-niki, govorniki in sploh umetniki.

§. 10.

Slovani se v zgodovini prikazujejo v brezbrojnih rodovih, kateri so le polagoma osno-vali si lastne države. Kolikor žup, toliko je bilo županov; v miru bili so vsak za-se, v nevarnosti o vojski zbirali so si velikega župana ali kneza voditelja. Ta nesloga bila je Slovanom vzrok premnogih velikih nesreč.

Prva slovanska država, ktere spominja povéstnica, bila je na avstrijsko-ogerski zemlji česko-slovénska. Vstanovil jo je Samo, po nekterih izmed Frankov, po drugih Slovan izmed Veletov, kateri je, prej trgovec, zbirati jel slovanske rodove na zapadu, potem udari l. 623 z veliko vojno nad Avare, jih premaga ter prisili, da zapustijo Česko in Moravsko in ubežijo na Ogersko. Hvaležno ljudstvo si ga izvoli l. 627 za kralja. Ker so slovanski rodovi takrat ob Donavi bivali še bolj skupaj, zedinvali so se v njegovi državi tudi karantanski Slovenci, in Samo je rešil jih iz oblasti Frankov, premagavši njih kralja Dagoberta pri Vogastisburgu (morebiti sedanjem Voitsbergu), ter vladal 35 let. S smrtjo njegovo razpade tudi država. Sicer je malo jasna njegova zgodovina. Nekteri povéstničarji štejejo dva vladarja tega imena, nekteri celó tri, in tu pišejo od l. 623 do 658, tam od l. 627 do 662, in ni ga spomina o njem niti v narodnih pripo-vedkah.

Morebiti najbolj razkosani so životarili tedaj Slovenci v stari Karniji in Karan-taniji, dokler posije nekoliko svetlobe v njih zgodovini po knezu Borutu († 750) in po krščanstvu.

Državno bolje zedinjeni so bili Hrvatje koj s početka l. 634. Panonskim Hrva-tom je vladal knez v Sisku, Dalmatinskim v Bihaču. Pri teh se imenuje bolj določno knez Borna, pri unih zasloví Ljudevit. Oprostili so se Frankov l. 838, Trpimir združi obé Hrvaški v državo in Tomislav (914—940) imenuje se prvi — kralj.

Bolj razdeljeni so živeli Srbi v malih državicah; l. 836—843 jih nekoliko vzdiguje veliki župan Vlastimir, še znatnejše knez Mutimir († 890) vže kristijan, dokler so v 12. stoletju utrdili si državo srbsko Nemanjiči.

Tako so vselili se v Mezijo t. j. med Donavo in Balkanom uralsko-čudski Bolgari, podvrgli si ondotne rodove slovanske, rešili jih Bizančanov, ter se z njimi popolnoma združili. Knez Krum (806) pomogel jim je do nekake slave; knez Boris (852—888) postal je z narodom vred kristijan; mogočno vladal jih je car Simeon (893—927).

Na sedanjem Ruskem je živelo dokaj raznih slovanskih in neslovanskih plemen, velikrat v hudih razporih, dokler Rurik po smrti svojih dveh bratov sklene vse tri de-že in vstanoví državo rusko (l. 862—879), ktero so mlajši njegovi marljivo razširjevali ter vladali do l. 1598.

Poljsko državo je po Lehu osnoval l. 860 baje Zemovit, sin Piastov; Mečislav zasloví v zgodovini (962—992) že kristijan, in vzlasti hrabri Boleslav I (992—1025).

Pred njo se slavno imenuje knez Mojmir, kateri je postavil slovansko državo Mo-ravcem l. 846, ktero je dokaj utrdil Rastislav, povzdignil in povekšal Svatopluk.

Čehom, kateri so bili mej mnogimi plemeni najslavnejši v okolici sedanje Prage, so po Samotu, Kroku . . državo ustanovili Přemislavci, in l. 871 se v zgodovini prikaže njihov knez Bořivoj z Ljudmilo, potem Vaclav (928—936) itd.

Tudi Slovaci so imeli tedaj svojega kneza, kateri — Privina (Pribina) po imenu — je stoloval v Nitri; pregnan je dobil potem deželo svojo ob Blatnem jezeru, kjer je vladal do 860, in mu je nasledoval knez Kocelj (Hezilo).

Osodo, katero so imeli v državnem oziru Slovenci ob jugu, in to še bolj otožno so skušali slovanski rodovi ob severu, Polabci ali Polabljani, katerim se v 7. 8. in 9 veku, sicer imenujejo posamni knezi (Dragovit, Tugomer), katerih zgodovina se pa pojasnuje še le po Karlu Vélíkem in njegovih naslednikih ter po krščanstvu.

Kakor je Nemcem Ludovik (l. 843—876) osnoval samostojno državo in se vprav zato kliče Nemški: tako so nekaj v VII., največ pa v IX. stoletju spočele se prve slovanske države in državnice.

Iz šole za šolo.

Kazalni uk.

Pripovedovanje.

Rešitev.

Dve deklici gresti zjutraj v neki zimski dan v bližnjo vas, kjer je stanovala njina teta. Proti večeru ste se vrnili zopet domov. Ko gresti skozi gozd, začne briti huda burja in pot se snegom zamete tako, da deklici ne viditi poti in zaradi hudih zametov ne moreti naprej iti. K sreči je bila pod bregom v gozdu skala, pod katero je bila mala votlina. Deklici obesiti na jelko pred skalo rudečo rutico za znamenje, da ste tu ostali ter zlezeti v votlino, pred katero je sneg vhod zametil. Naredila se je trda noč, vihar je bučal in ponočna sova se je oglašala. Ubogi deklici ste strahu in mraza trepetali ter molili in k Bogu zdihovali. Bog ji je varoval, da se potolažiti in v njegovi pomoči zadremljati. — Ko drugi dan deklic ni domov, stariši k teti pošljejo dekle, katera izvé, da ste šli zvečer domov. Urno gredo sosedje z lopatami v gozd ikat nesrečnih deklic. Ko iskovalci pridejo do skale v gozdu in vidijo iz snega nekoliko rudeče zastavice, precej mislijo: tu ste deklici. Ko odmetavajo sneg, slišijo deklici, ki kličejo na pomoč. Ubogi deklici ste bili kmalu rešeni iz mrzlega zapôra. Vsi, deklici in ljudje so hvalili Boga, ki je tako ljubeznjivo za nji skrbel in ji čudno rešil.

Zimska obleka.

Po zimi imamo drugačno obleko, kakor po letu. Zimska obleka nas varuje mraza. Zimska obleka je iz močnega sukna in iz raznih gorkih kož. Sukno dela suknar iz volne. Kože nam dajejo razne živali. Imamo mačje, zajčje, ovčje, jančje, kozje, kunine, vidrine in druge kože. Kape, kožuhi, jope, rokavice so iz živalskih kož. Zimska obleka je draga. Ubogi ljudje nimajo dobre zimske obleke, zato morajo večkrat mraz trpeti. Pomagajmo jim, če moremo!

Tudi živali dobé po zimi gorkeje obleko. Pticom zraste gosteje perje; zajci, ovce, koze i. dr. dobé po zimi gorkeje kožuhe.